

การสะท้อนแนวคิดทางอาชญวิทยาในบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาไทยยุคต่าง ๆ

ศิพร โกวิท¹ ชัยวัฒน์ ซาท่าไม้² จิรภัทร วรรณะรูป³ และที่ศม์ณัฐ ใจหาญ⁴

วันได้รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2568 วันแก้ไข: 1 ธันวาคม 2568 วันยอมรับเผยแพร่: 3 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

อาชญวิทยาและกฎหมายอาญา เป็นศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และมีพัฒนาการสอดคล้องกันมาตลอดตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาที่มาสาเหตุของการกระทำความผิด จนถึงการบัญญัติกฎหมาย จึงเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายทางอาญาของรัฐ การศึกษาทำความเข้าใจทฤษฎีอาชญวิทยา ทำให้เกิดความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญา การกำหนดความผิดและโทษ ความเป็นเหตุเป็นผลของกฎหมายอาญา ซึ่งหลักการและแนวทางทางอาชญวิทยาเป็นสากล และได้รับการยอมรับจากทั่วโลก กฎหมายอาญาของไทยในทุกยุคสมัย สอดคล้องกับแนวคิดในหลักการของอาชญวิทยา ทำให้กฎหมายอาญามีความเป็นสากล การกำหนดฐานความผิดและกำหนดโทษจึงเหมาะสม ได้สัดส่วน จึงได้รับการยอมรับและสามารถพัฒนาไปอย่างได้รับการยอมรับจากผู้บังคับใช้กฎหมายและประชาชน

คำสำคัญ: แนวคิดอาชญวิทยา, กฎหมายอาญา

¹ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

² คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

³ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

⁴ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Reflecting Criminological Concepts in Thai Criminal Law throughout Different Eras

Siporn Kowit¹ Chaiwat Satamai² Jiraphat Wannatoop³ & Tassaman Jaihar⁴

Received Date: November 22, 2025 Revised Date: December 1, 2025 Accepted Date: December 3, 2025

Abstract

Criminology and criminal law are disciplines that have been closely related and developed in parallel since the beginning of the study of the origins and causes of crimes until the enactment of laws. Therefore, they are fundamental to the state's criminal policy. Understanding criminological theories leads to an understanding of the spirit of criminal law, the definition of offenses and penalties, and the rationale behind criminal law. Criminal principles and approaches are universal and accepted worldwide. Thai criminal law, throughout history, has aligned with criminological principles, making it universally applicable. The definition of offenses and penalties are appropriate and proportionate, thus gaining acceptance and allowing for further development by law enforcement and the public.

Keywords: Criminological, Criminal law

---

¹ Faculty of Law, Royal Police Cadet Academy (Corresponding author)

² Faculty of Law, Royal Police Cadet Academy

³ Faculty of Law, Royal Police Cadet Academy

⁴ Faculty of Law, Royal Police Cadet Academy

บทนำ

อาชญาวิทยา (Criminology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอาชญากรรม สาเหตุของการเกิดอาชญากรรม พฤติกรรมของอาชญากร ลักษณะของการกระทำผิด ทฤษฎีอาชญาวิทยาจึงเป็นการอธิบายและทำให้เกิดความเข้าใจว่า เหตุใดมนุษย์จึงเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมหรือกฎหมาย มีปัจจัยหรืออิทธิพลใดโน้มน้าวชักจูงให้คนกระทำผิด (พรชัย ชันตี, 2553) จากคำถามดังกล่าว นำมาซึ่งการค้นหาคำตอบเพื่อทราบที่มาสาเหตุแห่งการเกิดอาชญากรรมแต่ละยุค แต่ละสมัยในอดีต มีความเชื่อในสาเหตุที่คนกระทำความผิดแตกต่างกัน เช่น ในยุคกลางของยุโรปเชื่อว่า คนกระทำความผิดเกิดจากแรงดลบันดาลของแม่ตหรือปีศาจ จึงต้องมีการลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้าย (คณพล จันทน์หอม, 2564) เหตุที่ต้องเชื่อว่าอาชญากรรมเกิดจากความชั่วร้ายของแม่ตหรือปีศาจ ก็เนื่องจากไม่สามารถหาเหตุผลอื่นมาอธิบายได้ และไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนา จึงมีความเชื่อเช่นนี้เรื่อยมา (พรชัย ชันตี, 2553) แต่เมื่อผ่านมาถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีการศึกษามากขึ้นถึงสาเหตุของการกระทำความผิด เกิดสำนักความคิดอาชญาวิทยาคลาสสิก (Classical Criminology) เปลี่ยนความคิดจากเรื่องแม่ตปีศาจ เป็นเรื่องของอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) มนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ มีเหตุผล รู้จักคิดก่อนทำ และแสวงหาความสุขตลอดเวลา อาชญากรรมจึงเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกที่จะทำ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ให้มีความเป็นธรรม การลงโทษสอดคล้องกับการตัดสินใจกระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมต้อง “รวดเร็ว แน่นนอน และรุนแรง” เพื่อยับยั้งพฤติกรรมอาชญากรรม (พรชัย ชันตี, 2553)

กฎหมายอาญา หมายถึง กฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษ (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และคณะ, 2568) กล่าวคือ ต้องกำหนดว่าการกระทำหรือไม่กระทำการใดเป็นความผิดหรือไม่ และเมื่อเป็นความผิดแล้วจะมีสภาพบังคับแก่ผู้กระทำอย่างไร (คณพล จันทน์หอม, 2565) การกำหนดความผิดอาญา มีที่มาจากศีลธรรมหรือที่เรียกว่าความผิดในตัวเอง (*mala in se*) แต่ปัจจุบันมีกฎหมายเทคนิคบัญญัติขึ้นหลายฉบับ (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และคณะ, 2568) จึงมีความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติขึ้น (*mala prohibita*) เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจราจร กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการจำหน่ายบุหรี่ สุรา เป็นต้น กฎหมายอาญาจึงประกอบด้วยสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นบทบัญญัติที่เป็นความผิด และส่วนที่สอง คือส่วนที่เกี่ยวกับโทษ (อุทิศ สุภาพ, 2559)

เห็นได้ว่า แนวคิดทฤษฎีทางอาชญาวิทยามีความสัมพันธ์กับกฎหมายอาญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการมุ่งศึกษาและหาคำตอบว่า เหตุใดคนจึงก่ออาชญากรรมในสังคม เกิดศาสตร์ที่มีการพัฒนาแนวคิดตลอดเรื่อยมา เรียกว่า อาชญากรรมศาสตร์ หรือวิชาว่าด้วยความผิดอาญา (Criminal Science) และพัฒนาควบคู่มากับวิชากฎหมายอาญา (คณพล จันทน์หอม, 2564) โดยศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทิย์ ได้อธิบายว่า วิชาว่าด้วยความผิดอาญา หรืออาชญากรรมศาสตร์นี้ จำแนกสาขาเป็น 1) อาชญาวิทยา (criminology) 2) นโยบายทางอาญา (criminal policy) ที่ศึกษาวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรม (criminal prophylaxy) วิธีการทางนิติบัญญัติ (legislation) วิธีการบังคับ (sanction) การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่มีส่วนในนโยบายทางความผิดอาญาให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน และ 3) กฎหมายอาญา (criminal law) ที่เป็นตัวบทกฎหมาย กำหนดการกระทำที่เป็นความผิดอาญา และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด

(จิตติ ดิงศภัทย์, 2546) ผู้เขียนเห็นความสำคัญของการศึกษาในเชิงบูรณาการความรู้ในศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อกฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือของกระบวนการยุติธรรม การศึกษาแนวคิดทฤษฎีอาชญาวิทยาที่สอดแทรกอยู่ในกฎหมายอาญาทำให้เกิดความเข้าใจในเจตนารมณ์อย่างถ่องแท้ ของกฎหมายนั้น ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ทิศทางการปรับปรุงกฎหมายอาญาให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของอาชญากรรมในปัจจุบัน

ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง

อาชญาวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอาชญากรรม การกระทำความผิด เพื่อค้นหาสาเหตุและวิธีป้องกันปราบปรามอาชญากรรม จึงเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายทางอาญาของสังคม การศึกษาทฤษฎีอาชญาวิทยาเริ่มมีขึ้นเป็นเวลานาน เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ปี ค.ศ.1760 (พรชัย ชันดี, 2553) หลังจากช่วงเวลาคริสต์ศตวรรษที่ 1600 มนุษย์ยังไม่มีการพัฒนาความรู้ เชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติ พระเจ้า และปีศาจร้ายที่เชื่อว่าบุคคลกระทำความผิดเนื่องจากความชั่วร้ายของซาตาน แต่เมื่อเริ่มมีการพัฒนาองค์ความรู้ มีการควบคุมประชาชนโดยรัฐ การบริหารงานด้านยุติธรรมจึงเป็นหน้าที่ของรัฐ เกิดแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่จำแนกตามช่วงเวลาและหลักการอธิบายปรากฏการณ์ของอาชญากรรมเป็นสำนักอาชญาวิทยาต่าง ๆ ในการนำเสนอบทความนี้ ผู้เขียนจะหยิบยกเฉพาะหลักการและแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาเท่านั้น ดังนี้

1) สำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical school of criminology)

นักวิชาการชาวอิตาลีชื่อ ซีซาร์ เบคคาเรีย (Cesare Beccaria) เขียนบทความเรื่อง On Crime and Punishment ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม อธิบายว่า มนุษย์เป็นผู้ควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมของตนเอง การตัดสินใจของมนุษย์จากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล บุคคลจะเลือกประกอบอาชญากรรมหรือไม่ เป็นเจตจำนงเสรี (Free will) ผู้กระทำความผิดไม่ใช่ผู้นำความชั่วร้ายมาสู่สังคม แต่เป็นผู้ละเมิดศีลธรรมและขนบธรรมเนียมของชุมชน (อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2552) เป็นการปลดความเชื่อจากอำนาจของพระเจ้าและปีศาจ เป็นการอธิบายการตัดสินใจกระทำความผิดของมนุษย์ ด้วยเจตจำนงของผู้นั้นโดยแท้ พิจารณาประโยชน์ที่มนุษย์จะได้รับจากการก่ออาชญากรรม เป็นหลักการอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่มนุษย์จะควบคุมพฤติกรรมตนเอง มีเหตุผล รู้จักคิดก่อนทำ และแสวงหาความสุขตลอดเวลา อาชญากรรมจึงเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกที่จะทำ ซึ่งใจ ไตร่ตรอง ถึงผลได้ และผลเสียจากการกระทำนั้น การที่คนเราตัดสินใจกระทำความผิดจึงมีปัจจัยทางด้านประสบการณ์ ภูมิหลังทางสังคมของผู้กระทำความผิด สภาพแวดล้อม สถานที่ที่กระทำความผิดที่จะเปิดโอกาสให้กระทำความผิดสำเร็จมากน้อยเพียงใด (ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี, 2554) กล่าวโดยสรุป สำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม มีแนวคิดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (พรชัย ชันดี, 2553)

(1) ต้องมีสัญญาระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความวุ่นวายในสังคม

(2) ธรรมชาติของมนุษย์มี 3 ประการ คือ การมีอิสระควบคุมตัวเอง (Free Will) การมีเหตุผล (Rationality) และการแสวงหาความสุข (Utilitarian)

(3) กระบวนการยุติธรรมต้องมีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันอาชญากรรม

จากแนวคิดที่มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ควบคุมและกำหนดพฤติกรรมตนเอง และมีความคิดเชิงใจก่อนตัดสินใจกระทำคามผิดนั้น จึงนำมาสู่แนวทางการป้องกันไม่ให้มนุษย์กระทำผิดกฎหมาย ด้วยบทลงโทษตามกฎหมายที่ต้องมีลักษณะรุนแรง แน่นอน และรวดเร็ว เพื่อให้มนุษย์มองเห็นผลเสียจากการกระทำผิดว่าจะถูกลงโทษ มากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้จากการกระทำผิด เพื่อส่งผลให้มนุษย์ตัดสินใจที่จะไม่กระทำผิด แต่อย่างไรก็ตาม เบคคาเรียก็ไม่ได้เห็นด้วยกับการลงโทษที่โหดร้ายและป่าเถื่อน ไม่เห็นด้วยกับการลงโทษประหารชีวิต ด้วยเชื่อว่ารัฐหรือบุคคลไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะฆ่าผู้อื่น และการประหารชีวิตไม่ได้เป็นการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

แม้ว่าแนวคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมจะวางรากฐานการศึกษาอาชญาวิทยามานานร้อยปี แต่ก็ยังคงได้รับการยอมรับและเป็นรากฐานของหลักคิดของนักอาชญาวิทยาจนปัจจุบัน ทฤษฎีและแนวคิดในช่วงต่อมาอาจมีความแตกต่างในสาระ แต่พื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่สำนักดั้งเดิมได้วางไว้ ยังคงถูกยึดถือเป็นหลักการตลอดมา ทฤษฎีอาชญาวิทยาของสำนักดั้งเดิมแนวใหม่ มี 2 กลุ่มทฤษฎี ได้แก่

(1) ทฤษฎีป้องกัน (Deterrence Theories) คือทฤษฎีการป้องกันหรือยับยั้งชั่งน้ำหนัก ป้องกันโดยสภาพแวดล้อม และทฤษฎีรูปแบบอาชญากรรม

(2) ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ (Economics Theories) จำแนกเป็น ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) กับ ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory)

2) สำนักอาชญาวิทยาที่ดั้งเดิม (Neo-Classical school of criminology)

แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาที่ดั้งเดิมได้ถูกพัฒนาขึ้นเนื่องมาจาก ปรัชญาของสำนักอาชญาวิทยาที่ดั้งเดิมที่มีความเข้มงวดมากเกินไปจนไม่เหมาะสม จึงมีการปรับเปลี่ยนมุมมองแนวคิดที่ว่ามนุษย์ก่ออาชญากรรมด้วยกระบวนการตัดสินใจด้วยเจตจำนงอิสระนั้น นักปรัชญาได้แก่ รอซซี (Rossi) การ์ราวด (Carraud) และ จอลี่ (Joly) (พรชัย ชันตี, 2553) มีมุมมองที่สำคัญเกี่ยวกับสภาวะของบุคคลในการตัดสินใจประกอบอาชญากรรม เนื่องจาก บุคคลบางประเภทไม่สามารถใช้เหตุผลตัดสินใจเลือกหนทางในความประพฤติของตนเองได้ เนื่องมาจากปัจจัยทางจิตใจ หรือสภาพร่างกาย เช่น เป็นคนวิกลจริต ปัญญาอ่อน เป็นเด็ก ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงต้องคำนึงถึงบุคคลเหล่านี้ด้วย มีข้อยกเว้น หรือการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล แนวคิดของสำนักที่ดั้งเดิมนี้มีการนำเสนอเป็นหลักการของกระบวนการยุติธรรมไว้ 4 ประการ ดังนี้ (พรชัย ชันตี, 2553)

(1) ให้มีการนำพฤติการณ์แห่งคดีมาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาคดี ให้ความสนใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมของผู้กระทำผิด

(2) พิจารณาประวัติหรือภูมิหลังของผู้กระทำผิด

(3) ให้มีการยอมรับฟังข้อมูลจากนักวิชาการ ผู้ชำนาญในสาขาต่าง ๆ เช่น แพทย์ วิทยาศาสตร์ จิตเวช

(4) ให้มีการคำนึงลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่ทำให้บุคคลนั้นไม่อาจกำหนดเจตจำนงเสรีของตนเองได้เท่าเทียมกับผู้อื่น ให้มีการพิจารณายกเว้นการลงโทษ

3) สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive school of criminology)

ความเชื่อเรื่องอาชญากรรมเริ่มมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด จากหลักปรัชญามาสู่การนำหลักวิทยาศาสตร์มาอ้างอิง มีนักวิชาการที่สำคัญที่ เป็นผู้พัฒนาแนวคิด ได้แก่ ซีซาร์ ลอมโบโซ (Cesare Lombroso) ที่เป็นแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ เขียนหนังสือเรื่อง “อาชญากร” (The Criminal Man) เมื่อปี ค.ศ.1876 ที่กล่าวว่า พฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลมีสาเหตุมาจากผิดปกติของร่างกายบุคคล และต่อมา ลอมโบโซมีความเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลสำคัญมากกว่าปัจจัยด้านชีววิทยา ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรม สิ่งแวดล้อมนี้ ได้แก่ ภูมิอากาศ ฝน เพศ โครงสร้างรัฐบาล เป็นต้น โดยนำเสนอว่า ความผิดปกติทางกายภาพเป็นปัจจัยแสดงออกถึงความด้อยในการพัฒนา และเป็นลักษณะของบุคคลที่เกิดมาเพื่อประกอบอาชญากรรม เนื่องจากบุคคลนั้นไม่สามารถปรับตัวทางกายภาพได้ หลักคิดในการลงโทษได้เปลี่ยนไปเป็นแนววิทยาศาสตร์ โดยคิดว่าโทษทางอาญามีขึ้นเพื่อคุ้มครองสังคมจากบุคคลที่เป็นอันตราย การลงโทษจึงไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น ตัดบุคคลออกจากสังคม แต่เพื่อการฟื้นฟูแก้ไข และนำผู้กระทำความผิดกลับสู่สังคม (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563)

กฎหมายอาญาไทยในยุคต่าง ๆ

1) กฎหมายอาญาสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยนั้น เมืองสุโขทัยมิได้เป็นศูนย์กลางเดียวในการปกครองของไทย แต่มีอีกหลายรัฐที่เป็นอิสระ เช่น ล้านนา แพร่ น่าน แม้สุโขทัยจะไม่ได้เป็นราชธานีแห่งแรกของไทย แต่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากปรากฏหลักฐานจากการค้นพบ ศิลาจารึก ที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์แก่คนรุ่นหลังเกี่ยวกับสภาพสังคม ความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้น กฎหมายในสมัยสุโขทัยเป็นกฎหมายชาวบ้าน เป็นกฎเกณฑ์ที่เกิดจากเหตุผลธรรมดาของสามัญชน หรือสามัญสำนึก (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2554) เป็นกฎเกณฑ์ที่มีพื้นฐานจากความคิดทางศีลธรรม หลักฐานที่พบคือศิลาจารึก ซึ่งไม่ได้เป็นการจารึกตัวบทกฎหมาย แต่เป็นหลักฐานที่ทำให้เข้าใจสภาพสังคม วิถีชีวิต และกฎเกณฑ์ที่ถือปฏิบัติกัน ได้แก่ เรื่องสภาพบุคคล เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และเรื่องการพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด

ในเรื่องการพิจารณาคดีและการลงโทษ ตามหลักฐานที่ปรากฏว่า สมัยสุโขทัยมีระบบการพิจารณาคดี หรือตระลาการ ดังข้อความว่า “ในปากประตู มีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ หัน ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึงเจ้าเมืองขุนปรี ไปส่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถามความแค้นด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” ในส่วนการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร ซึ่งแม้จะเป็นกฎหมายอาญา ก็ไม่ปรากฏบทลงโทษประหารชีวิต หรือการลงโทษจำคุก มีเพียงโทษปรับ สะท้อนให้เห็นแนวคิดของกฎหมายอาญาในสมัยนั้นที่ไม่นิยมการลงโทษที่รุนแรง (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2554)

2) กฎหมายอาญาสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีกฎหมายสำคัญคือคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งมีที่มาจากประเทศอินเดีย ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู พระธรรมศาสตร์นั้นไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นหลักธรรมคำสอนที่นำมาใช้เป็นหลักในการปกครอง เนื้อหาสาระจึงประกอบด้วยตัวบทกฎหมายที่บัญญัติหลักเกณฑ์ ทั้งที่มีโทษ และไม่มีโทษ (พรรณรัตน์ โสธรประภากร, 2562) หลักการที่ปรากฏในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์คือ การกำหนดมูลคดีเป็น 2 ประเภท คือมูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตระลาการ 10 ประการ อันเป็นกฎหมายแม่บทที่เกี่ยวกับอำนาจศาล และวิธีพิจารณาความ อีกประเภทคือมูลคดีวิวาท 29 ประการ เป็นกฎหมายที่กำหนดลัทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกิดกรณีพิพาทต่อกัน

ในเรื่องที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด กฎหมายสมัยนั้นไม่ได้แยกความผิดออกเป็นความรับผิดชอบทางแพ่งกับความรับผิดชอบทางอาญา แต่จะพิจารณาคดีรวม ๆ กันไป ส่วนโทษทางอาญา จะไม่มีการลงโทษจำคุกแบบปัจจุบันเพราะไม่มีคุกหลวง การควบคุมจะควบคุมไว้ที่บ้านตระลาการ หรือใส่สังขลิกขันธ์ขุรไว้ (แสง บุญเฉลิมวิภาส, 2554) คือการใส่โซ่ตรวน หรือเป็นกรงขังไม่ใช่คุก โทษทางอาญาจึงเป็นโทษอื่น เช่น ประหารชีวิตโดยวิธีฟันคอ แต่ในบางฐานความผิดจะกำหนดให้ใช้วิธีประหารชีวิตที่น่ายกย่อง เพื่อให้ไม่ให้เกิดคนกล้าทำผิด โทษอื่น ๆ เช่น โทษทวน คือการเขียนด้วยลาดหนัง โทษประจาน แห้ให้คนดูรอบตลาด โทษตัดมือตัดเท้า ในกฎหมายลักษณะโจร บทที่ 24 กำหนดไว้เป็นโทษตัดมือ อธิบายว่า ท่านให้ตัดนิ้วมือมันคนร้ายเสีย อย่าให้มันกุมศัตรารู้อีก (เสนีย์ ปราโมช, 2559) และอาจมีโทษปรับเป็นพินัย

กฎหมายลักษณะอาญาหลวง ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ.1895 รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัว มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอาญาและกฎหมายปกครองอยู่ปะปนกัน ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับข้าราชการ บทบัญญัติส่วนใหญ่เกี่ยวกับความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือกระทำผิดวินัยราชการ (ชัชพล ไชยพร, 2561) กฎหมายลักษณะอาญาหลวง กำหนดโทษไว้ 10 สถาน ซึ่งเป็นโทษที่มีความรุนแรง ดังนี้ (1) ฟันคอ ธิบริเวน ธิบริราชบาทว์ เอาลูกเมีย ข้าคนเป็นจระบาทว์ทรัพย์สิ่งพระคลังจวนสิ้น (คือการประหารชีวิต แล้วริบทรัพย์สิ่งทั้งหมดให้ตกเป็นของแผ่นดิน รวมทั้งลูกเมียข้าคนของผู้นั้นด้วย) (2) ให้ใส่มือ ใส่เท้า ใส่ตรูไว้ (3) ทวนด้วยหนัง ไม้ หวาย ยกหนึ่ง วงยก สามยก และประจานจำตรูไว้เดือนหนึ่ง สองเดือน สามเดือน (4) ให้ไหมจตุรคุณแล้วเอาตัวลงหล้าข้าง (คือการปลดข้าราชการออก แล้วลดให้เป็นคนเลี้ยงข้าง) (5) ให้ไหมตรีคุณ แล้วเอาตัวออกจากราชการ (6) ให้ไหมทวิคุณ แล้วประจานสามวัน เจ็ดวันให้พันโทษ (7) ให้ไหมลาหนึ่ง แล้วให้ใช้ของเขา (8) ให้ตัดปาก แหวะปาก เอามะพร้าวห้ำยัดปาก (9) ให้ภาคทัณฑ์ไว้ (10) ให้กอดูเบกษา

นอกจากนี้ยังมีระบบเกี่ยวกับโจร 5 เส้นตราไว้ มอบความรับผิดชอบไว้กับญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านของคนพาลเกร ที่ต้องช่วยกันระมัดระวังมิให้มันเป็นโจร บทที่ 37 ตราไว้ว่า โจรปล้นเรือนและฆ่าเจ้าเรือนตาย เอาสิ่งสินไปก็ดี ถ้าโจรนั้นหนีรอด ยังแต่ลูกเมียพ่อแม่พี่น้องซึ่งอยู่ใกล้แก่โจรนั้น ท่านให้เอามาจำไว้จนกว่าจะได้ตัวโจรนั้น แต่ให้ฟังพิเคราะห์ดู ถ้าพี่น้องอยู่ไกลบ้านไกลเมืองกับโจร ท่านให้กรูณา เพราะว่าเขามีรู้ดังนี้ การชั่งรังวัดกำหนดอาณาเขตเป็นเส้นเป็นวานั้น เริ่มมีตราไว้ในกฎหมายลักษณะโจร บทที่ 114 ว่า

“ผู้ร้ายพันแทงข้างม้าผู้คนโคกระบือของท่านมาซ่อนตายในบ้านเรือนผู้ใด ให้เจ้าบ้านเจ้าเรือนบอกนายบ้านนายเมืองร้อยแขวงประกาศหาเจ้าของและเอาตัวผู้ร้ายจงได้ ถ้ารู้ตัวผู้ร้าย เจ้าบ้านพันผิด ถ้าไม่ได้ตัวผู้ร้าย ให้วัดระยะจากสัตว์ที่ตายนั้น 3 เส้น 15 วา แลบนตัวเจ้าบ้านเจ้าเรือนไว้ หากได้ตัวผู้ร้ายมา แลมันขัดทอถึงเจ้าบ้านเจ้าเรือน ให้โทษเจ้าบ้านเจ้าเรือนนั้นเสมอใจ ถ้าเจ้าบ้านเจ้าเรือนไม่บอกนายบ้านนายเมืองร้อยแขวง กลับเอาชาดศพนั้นไปทิ้งไปซ่อนเสีย ให้ลงโทษดุจใจ ระยะเวลา 3 เส้น 15 วา ต่อมาให้ขยายเป็น 5 เส้น”

(เสนีย์ ปราโมช, 2559)

กฎหมายลักษณะโจร บทที่ 115 ตราไว้ว่า เมื่อพระนครบาลจะลงโทษโจร ให้ดูเทศกาลเสียก่อนว่ายากหรือง่าย ข้าวแพงประชาชนมีทุกข์ยาก หรือข้าวถูกเกษมสำราญ เมื่อพิจารณาเห็นความยากของโจรแล้ว หากโทษตามพระอัยการจะต้องทวนด้วยลวดหนัง ท่านให้ตีด้วยไม้หวาย หากต้องใช้ไม้หวายตีหลัง ให้ตีเสียที่สะโพก ถ้าจะต้องตีที่สะโพก ให้ปรับไหมก็พอแล้ว (เสนีย์ ปราโมช, 2559)

กฎหมายลักษณะวิวาท่าตี ในกฎหมายลักษณะตี มีบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย เช่น พันแทง ตี ชกต้อย แก้วฟานุงเขาให้เป็นทุลาจารย์ ค่าเขาว่าไอ้ซี้ขโมย ไอ้ซี้คุก ผู้ใหญ่ตีเด็กโดยบันดาลโทสะ ยุให้เด็กตีกัน มีประเด็นเหตุเพิ่มโทษ และลดโทษ กล่าวคือ กฎหมายลักษณะวิวาท่าตี มีการแบ่งแยกความรุนแรงของโทษไปตามระดับของผู้ถูกกระทำ ที่กฎหมายยุคปัจจุบันเราเรียกว่า เหตุฉกรรจ์ เช่น การทำร้ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถูกปรับไหมเพิ่มขึ้นตามลำดับศักดิ์นา หากมีการพันแทงสมณพราหมณ์ บิดามารดา ปู่ย่าตายายตน ถ้าบาดเจ็บสาหัสก็จะต้องได้รับโทษหนักขึ้น ถ้าทำให้เข้าถึงตายก็ต้องโทษประหารชีวิต ส่วนประเด็นเหตุลดโทษหรือยกเว้นโทษ ได้แก่ การวิวาท่าตีกันในครอบครัว ไม่ถึงกับสาหัส ก็ไม่ถึงกับต้องปรับไหม ที่น่าสนใจคือประเด็นที่เกี่ยวกับเด็กที่ว่า

“เด็กต่อดี้วาทตีกัน ให้พ่อแม่ห้ามปราม ถ้าพ่อแม่เด็กฝ่ายหนึ่งไปตีบุตรท่านฝ่ายข้างหนึ่งไซ้ ให้ไหมตีผู้นั้นโดยกรมศักดิ์เท่าทวิคุณ เหตุว่าเด็กไม่รู้ผิดชอบ ถ้าเด็กตีกันมีบาดเจ็บไซ้ ให้พิเคราะห์ดูเด็กผู้ตีผู้เจ็บนั้น ถ้าเท่ากันอย่าให้มีโทษแก่มันเลย เหตุเป็นเด็กด้วยกัน ถ้าเด็กตีผู้ใหญ่ไซ้ให้ทำขวัญเสียค่าน้ำมันให้แก่น้อยน้อย อนึ่ง เด็ก 7 ขวบเข้าเฒ่า 70 เป็นคนหลงไหลไปด่าตีท่าน ท่านมิให้ปรับไหมมีโทษ แต่ให้นายบ้านนายเมืองช่วยกันว่ากล่าวให้สมัครสมานผู้เจ็บโดยควร”

(ชัชพล ไชยพร, 2561)

3) กฎหมายอาญาในกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ให้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้มีการชำระกฎหมายครั้งใหญ่ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ โปรดเกล้าแต่งตั้งกรรมการชำระกฎหมาย เมื่อตรวจชำระเสร็จแล้ว ต้นฉบับแท้เรียกว่าฉบับหลวง บนปกจะประทับตราพระราชสีห์ อันเป็นตราของมหาดไทย ตราราชสีห์ เป็นตราของกลาโหม และตราบัวแก้ว เป็นตราของคลัง กฎหมายที่ชำระใหม่นี้จึงเรียกว่ากฎหมายตราสามดวง

(1) กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวง เป็นการรวบรวมกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาเข้ามาให้เป็นระบบ เนื้อหาจึงไม่ค่อยแตกต่างจากกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก ไม่ได้แบ่งแยกประเภทกฎหมายเป็นความอาญา ความแพ่ง แต่มีส่วนที่เพิ่มเติมมา ได้แก่ พระอัยการพรมศักดิ์ กล่าวถึงผู้ถูกละเมิดศักดิ์นาตำว่า 400 ผู้ละเมิดนอกจากจะถูกลงโทษปรับ และโทษทางร่างกาย แล้วยังต้องเสียสินไหมเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำศพ พระอัยการลักษณะทาส กล่าวถึงทาสประเภทต่าง ๆ และสินไถ่ตัวทาส และกฎหมายเกี่ยวกับทาสที่กล่าวถึงสถานภาพของบุคคล

(2) กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น

กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น เป็นกฎหมายที่สำคัญในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ไม่ได้เป็นการที่ทรงริเริ่มขึ้นใหม่ แต่เป็นการนำพระราชกำหนดเก่าของพระเจ้าบรมโกศ (กฎหมายลักษณะโจร ในสมัยกรุงศรีอยุธยา) มาแก้ไขบางประการ โดยขยายอาณาเขตความรับผิดชอบบุคคลให้ไกลออกไปจากรัศมีเดิม จาก 3 เส้น 15 วา เป็น 5 เส้น หมายความว่า เมื่อเกิดการปล้นขึ้น ราษฎรผู้อาศัยในเขต 5 เส้นนับจากสถานที่เกิดเหตุย่อมต้องรับผิดชอบด้วย ความมุ่งหมายของกฎหมายฉบับนี้ก็คือ ต้องการให้ราษฎรเป็นหูเป็นตาในละแวกบ้านเรือนตน ช่วยดูแลป้องกันและรักษาไม่ให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง (ชัชพล ไชยพร, 2561)

4) กฎหมายอาญาในยุคปฏิรูปกฎหมาย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เริ่มมีความเข้าใจกันว่าแบบแผนทางกฎหมายย่อมมีความเปลี่ยนแปลงไปตามประเพณี ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสังคม พระมหากษัตริย์เริ่มอ้างหลักความยุติธรรมแทนคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติตามแนวคิดแบบตะวันตก ทรงตระหนักว่ากฎหมายเก่าและจารีตประเพณีเดิมนั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีความชัดเจนเรื่องอำนาจนิติบัญญัติของพระมหากษัตริย์ ทรงไว้ซึ่งอำนาจในการตราพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2564)

กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษากฎหมายยังมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในกระทรวงยุติธรรม ทรงสอนวิชากฎหมาย และได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของกฎหมายไทย ทรงริเริ่มคำว่า

“กฎหมาย” ตามแบบอย่างคำสอนวิชา Jurisprudence ของ John Austin เป็นคำอธิบายที่มีอิทธิพลทางความคิดของกฎหมายไทยมาจนทุกวันนี้ กล่าวคือ

“กฎหมายนั้น เป็นข้อบังคับของผู้ซึ่งมีอำนาจในบ้านเมือง เมื่อผู้ใดไม่กระทำตามแล้วต้องโทษ”

(กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2564)

กฎหมายตราสามดวง ในสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนไปในขณะนั้น ไม่อาจตอบสนองต่อคดีความผิดที่เกิดขึ้นในสังคมที่เริ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ ที่เข้ามาติดต่อค้าขายและมีการลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าของประเทศตะวันตก ด้วยกฎหมายตราสามดวง ไม่ได้แบ่งแยกความแพ่งและอาญาออกจากกัน ทำให้การระบุโทษซ้ำซ้อน และโทษที่ระบุในกฎหมายตราสามดวงนั้น ไม่เหมาะสมกับแนวคิดของกฎหมายสมัยใหม่ จึงต้องมีการปรับเรื่องโทษ ให้มีความชัดเจน เช่น โทษจำคุกเดิมนั้นไม่มีการกำหนดระยะเวลาจำคุกที่แน่นอน ทำให้นักโทษไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ โทษทางอาญาของกฎหมายตราสามดวง มีความรุนแรง เช่น โทษทวน โทษประจาน โทษเอามะพร้าวห้าวียัดปาก ตลอดจนวิธีการไต่สวนโทษด้วยจารีตนครบาล (กนิษฐา ชิตช่วง, 2567) กฎหมายตราสามดวง เป็นกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5 เป็นเวลากว่าร้อยปี จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นควรปรับปรุงประเทศตามอย่างตะวันตก (เรอเน่ กียอง โดย สุรพล ไตรเวทย์, 2550) จึงดำรัสให้ร่างกฎหมายลักษณะอาญาขึ้นเป็นลำดับแรก ในการปฏิรูปกฎหมาย

5) กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127

การบัญญัติลักษณะความผิดต่าง ๆ ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง (เดิม) ก่อนมีการร่างกฎหมายลักษณะอาญา โทษอาญานั้นมีความล้าหลังป่าเถื่อน เช่น มาตรา 10 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาหลวงบัญญัติว่า ผู้ร้ายฆ่าคนตายจะต้องถูกตัดมือตัดเท้า ผู้ทำร้ายบุพการี จะต้องถูกโบย 3 ครั้ง ตระเวนบก 3 วัน ตระเวนน้ำ 3 วัน แล้วให้ตัดนิ้วมือทั้ง 2 มือ แล้วจึงปล่อยตัวลงแพไป (ยอร์ช ปาดูซ์, 2565) เมื่อประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ได้ตอบสนองเจตนารมณ์ของพระมหากษัตริย์ ด้วยไม่ต้องนำความต็ดสันคดีขึ้นกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์อีกต่อไป เพราะได้มีการกำหนดการลงโทษที่เป็นการแน่นอนและสอดคล้องกับการลงโทษที่เคยมีพระบรมราชวินิจฉัยไว้แล้ว บทลงโทษในกฎหมายลักษณะอาญา กำหนดไว้ 6 สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตอันมีกำหนด ให้รับทรัพย์ ให้เรียกประกันทานบน อันเป็นการสนองเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะไม่ลงโทษผู้กระทำผิดเกินไปกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมาย กฎหมายที่ประกาศใช้นี้มีความเหมาะสมกับคนและสภาพสังคมของประเทศสยามในสมัยนั้น แต่บทบัญญัติบางประการยังคงซึ่งความคิดดั้งเดิมของชาวสยาม เช่น ความผิดฐานฆ่าบุพการีหรือบิดามารดา เป็นเหตุฉกรรจ์ หรือการกระทำอันทารุณร้ายกาจ จึงให้มีโทษถึงประหารชีวิต และมีเหตุผลของการไม่ลงโทษเด็กที่อายุยังไม่เกิน 7 ปี เพราะว่าเด็กอายุเพียงนั้นไม่รู้ผิดชอบ (กนิษฐา ชิตช่วง, 2567)

การยกเว้นโทษผู้กระทำความผิดที่วิกลจริต ตามมาตรา 46 ว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในเวลาวิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถจะรู้ผิดชอบ หรือยับยั้งในเวลาที่จะทำผิดเพราะเหตุวิกลจริตนั้นใช้ ท่านว่าอย่าเอาความแค้นเลย” และความในมาตรานี้ก็สืบทอดมาถึงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 64

6) ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับปัจจุบันมีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 โดยที่เป็นการเห็นสมควรปรับปรุงกฎหมายอาญาใหม่ เพราะพฤติการณ์ของบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปมาก ประมวลกฎหมายอาญาแบ่งบทบัญญัติออกเป็น 3 ภาค ได้แก่ ภาคทั่วไป ภาคความผิด และภาคโทษ ผู้เขียนจะหยิบยกการอธิบายกฎหมายอาญาบางเรื่องบางประเด็น ในส่วนที่มีความสอดคล้องกับหลักการแนวคิดทางอาญาวิทยา ดังนี้

(1) โทษทางอาญาและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ โทษทางอาญาต้องมีลักษณะที่ชัดเจน มีขอบเขต เพราะโทษกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพของผู้ต้องโทษ เพื่อไม่ให้ส่งผลต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ถูกกลืนรอง โทษตามประมวลกฎหมายอาญา กำหนดไว้ 5 สถาน ตามมาตรา 18 ดังนี้ “(1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ (5) ริบทรัพย์สิน” โทษประหารชีวิต เป็นโทษที่ร้ายแรงที่สุด เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมโดยเด็ดขาด มีข้อถกเถียงมาโดยตลอดว่า ควรจะคงไว้หรือยกเลิกไป ด้วยเหตุผลหลักทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ การลงโทษประหารชีวิตเป็นการป้องกันสังคมอย่างหนึ่ง สามารถยับยั้งความคิดร้ายของผู้กระทำความผิดได้ ส่วนเหตุผลที่ควรยกเลิกโทษประหารชีวิต เนื่องจากเป็นโทษที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในภายหลัง หากปรากฏต่อมาว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด และการประหารชีวิตมนุษย์เป็นการผิดมนุษยธรรม แม้โทษประหารชีวิตมีมานานแล้วก็ไม่ทำให้คดีอุกฉกรรจ์ลดลงได้ (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และคณะ , 2568)

(2) วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อสนับสนุนการปรับปรุงแก้ไขบุคคลที่มีลักษณะเป็นอันตรายต่อสังคม ไม่ใช่การลงโทษ แต่เป็นการกำหนดมาตรการที่รัฐจะนำมาใช้เพื่อให้สังคมมีความปลอดภัยจากผู้กระทำความผิด วิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามมาตรา 39 มี 5 ประการ ดังนี้ “(1) กักกัน (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด (3) เรียกประกันทัณฑ์บน (4) คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล (5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง” ในการพิจารณาตามนโยบายทางอาญา จะเห็นได้ว่ามุ่งหมายไปที่การป้องกันการกระทำความผิด เพื่อป้องกันสังคมให้รอดพ้นจากอาชญากร วิธีการทั้งหลายทั้งการลงโทษหรือการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ต่างก็เพื่อประโยชน์ต่อสังคมทั้งสิ้น การจะพิจารณาว่าจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือการกำหนดโทษให้บุคคลต้องรับตามกฎหมายนั้น เป็นเงื่อนไขตามกฎหมายอาญา ประกอบดุลพินิจของผู้พิพากษาหรือตุลาการ ทั้งปัจจุบันยังต้องมีข้อมูลอื่นประกอบการพิจารณาอีก เช่น ในทางชีววิทยา สภาพร่างกาย จิตใจของผู้กระทำความผิด เหตุผลและความจำเป็นตามที่กฎหมายจะกำหนดให้เป็นเหตุเพิ่มโทษ ลดโทษ หรือยกเว้นโทษ เป็นต้น

(3) **เหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษ** เหตุยกเว้นโทษ หมายถึง เหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องได้รับโทษ แม้จะได้กระทำความผิดประกอบที่กฎหมายบัญญัติและไม่มีเหตุที่ทำให้การกระทำไม่เป็นความผิด เช่น กรณีผู้กระทำความผิดมีความสามารถกระทำความผิด ได้แก่ ผู้มีอายุน้อย คนวิกลจริต และคนมีเมมา (คนพล จันทน์หอม, 2565, 404) กล่าวคือ ผู้มีอายุน้อยที่กระทำความผิด คือเด็กนั้น แม้จะมีสถานะเป็นบุคคล แต่พัฒนาการทางสมอง ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ยังไม่เท่าทันผู้ใหญ่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีก็ยังไม่สามารถแยกแยะได้ ประมวลกฎหมายอาญาจึงกำหนดเกณฑ์อายุของผู้กระทำความผิดไว้ ตามมาตรา 72 วรรคหนึ่งว่า “เด็กอายุไม่เกินสิบสองปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” มาตรา 74 วรรคหนึ่งว่า “เด็กอายุกว่าสิบสองปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ...” เป็นต้น

บทวิเคราะห์

จากแนวคิดทางทฤษฎีอาชญาวิทยา สำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม (Classical school of Criminology) ที่อธิบายว่า มนุษย์เลือกที่จะทำตามความต้องการของตนเองตาม “เจตจำนงอิสระ” (Free will) การจะทำหรือไม่ทำอะไร ไม่ถูกบังคับให้ทำ ดังนั้น มนุษย์จึงมีการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเองจะมีความสุข (Hedonism) และหลีกเลี่ยงการกระทำที่ทำให้ตนเองต้องเจ็บปวด (Pain) ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิด จึงต้องมีการลงโทษเพื่อให้คนกลัว จึงจะสามารถควบคุมอาชญากรรมได้ การลงโทษจึงต้องมีความรุนแรงที่เหมาะสมกับความผิด (Proportionate severity) รวดเร็ว (Swiftness) และแน่นอน (Certainness) จึงเป็นการลงโทษที่ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้กระทำความผิดย่อมได้รับการปฏิบัติและการลงโทษเท่าเทียมกันทุกคน แนวคิดเรื่องโทษและเจตนารมณ์ของการลงโทษ เป็นแนวคิดที่แทรกอยู่ในรากฐานของกฎหมายอาญาในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้น มีการลงโทษที่รุนแรงหลายสถาน ลงโทษแล้วประจานเพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้ที่คิดจะกระทำความผิด ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 กฎหมายอาญาหลวงก็มีการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน มาตรการดำเนินการต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่แน่นอน การบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค เท่าเทียม การกระทำที่เป็นความผิดอาญา จะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษ (เกียรติกมล วัจนะสวัสดิ์, 2562) ล้วนมาจากหลักการของสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม

แนวคิดสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิมแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดในการป้องกันอาชญากรรม การป้องกันโดยสภาพแวดล้อม และทฤษฎีรูปแบบอาชญากรรมนั้น พบว่า ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง สมัยกรุงศรีอยุธยา กฎหมายกำหนดให้ราษฎรร่วมมือกันป้องกันผู้กระทำความผิดที่เป็นโจร เรียกว่ากฎหมายโจร 5 เส้น ที่มอบความรับผิดชอบไว้กับญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ที่ต้องช่วยระมัดระวังมิให้เป็นโจร สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนการปฏิรูปกฎหมาย กฎหมายลักษณะโจร 5 เส้นที่ให้ราษฎรผู้อาศัยในเขต 5 เส้นนับจากบ้านที่เกิดเหตุ ต้องมีความรับผิดชอบด้วย โดยมีเจตนารมณ์ให้ราษฎรช่วยกันระมัดระวังบ้านเรือนไม่ให้ตกเป็นเหยื่อคนร้าย ตรงกับแนวคิดอาชญาวิทยาในทฤษฎีการป้องกันโดยสภาพแวดล้อม

สำหรับแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาแก๊งดั้งเดิม (Neo – classical school) ที่เริ่มให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด เห็นว่าบุคคลกระทำความผิดเพราะมีปัจจัยหลายอย่าง จึงมีการยอมรับเรื่องสภาพแวดล้อม อันเป็นสาเหตุที่ควรบรรเทาโทษ มีการนำพฤติกรรมแห่งคดีมาประกอบพิจารณาพิพากษาคดี และสั่งลงโทษ มีการนำประวัติ ภูมิหลังของผู้กระทำความผิดมาประกอบการพิจารณาคดี และเริ่มให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด เช่น ความวิกลจริต อายุ เพศ เจ็บป่วยอื่น ๆ ที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจ และเจตนาในการก่ออาชญากรรม จึงเกิดแนวทางการปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม ที่ปฏิบัติต่อบุคคลที่ต่างจากบุคคลประเภทอื่นให้แตกต่าง ด้วยความคิดที่ว่า ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แตกต่างกันที่ไม่สามารถกำหนดเจตจำนงเสรีได้ ดังนั้น ในกรณีการกระทำความผิดที่ผู้กระทำเป็นเด็กและเยาวชน จึงเป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่าง ด้วยความเป็นเด็กและเยาวชน ที่มีความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวง เกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดนั้นไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ จึงต้องพิจารณาว่าสมควรจะเลือกใช้วิธีใดกับเด็กและเยาวชน

หลักการกำหนดอายุผู้ที่ต้องรับโทษทางอาญาดังกล่าว ที่เห็นว่าความรู้ผิดชอบของบุคคลที่เป็นเด็กมีไม่เท่าผู้ใหญ่ ประกอบข้อมูลทางการแพทย์ที่ว่า เด็กเป็นช่วงอายุที่พัฒนาการด้านความคิด สติ ปัญญา จริยธรรม และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่และยังไม่สามารถคาดการณ์ถึงผลที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้อย่างดีพอ ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันได้กำหนดเกณฑ์อายุของเด็กที่ต้องรับโทษทางอาญาไว้ที่ 12 ปี และกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.112 กฎหมายอาญาหลวง ในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมาของไทย ก็กำหนดให้ยกเว้นโทษ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก สอดคล้องกับทฤษฎีอาชญาวิทยาแก๊งดั้งเดิมดังกล่าว ที่เห็นว่าควรนำปัจจัยส่วนบุคคลมาพิจารณาประกอบการลงโทษด้วย

หลักการตามประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน เห็นว่า เด็กอายุไม่เกินสิบสองปีอยู่ในวัยการศึกษาระดับประถมศึกษา ยังไม่สมควรให้เข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญา เพราะจะเกิดผลกระทบหรืออิทธิพลของการถูกดำเนินคดี โดยกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุม นำไปสู่การพิจารณากำหนดตนเองว่าเป็นคนเลว จากการที่ผ่านขั้นตอนการดำเนินคดี และปฏิกิริยาของสังคม ตามทฤษฎีติดตรา (Labeling theory) จึงต้องมีการกำหนดเกณฑ์ของเด็กที่กระทำความผิดและจำต้องรับโทษ หรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน ช่วงอายุเด็กที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือ 12 ปี

แนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม หรือ Positive school ซึ่งเชื่อว่าทุกปรากฏการณ์ล้วนมีสาเหตุอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ของสังคม การแก้ปัญหาอาชญากรรมจึงต้องเป็นการป้องกันที่ต้นเหตุ แนวคิดของสำนักนี้เชื่อว่าคนกระทำความผิดเพราะความบกพร่องทางกายหรือจิตใจ และปัจจัยแวดล้อมทางสังคม จึงต้องใช้วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล หลักการนี้ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ในเรื่องการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อม วุฒิภาวะรายบุคคลของผู้กระทำผิด อายุ ประวัติ นิสัย สติปัญญา การศึกษา สุขภาพ สภาพความผิด และความรู้สึกผิดของผู้กระทำผิด

แนวคิดด้านอาชญาวิทยาสำนักต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น ที่เป็นรากฐานของกฎหมายอาญา หรือกฎหมายที่กำหนดความรับผิดทางอาญาในยุคต่าง ๆ แล้ว ยังมีอิทธิพลต่อกระบวนการยุติธรรมในด้านการลงโทษ

มาตรการที่เกี่ยวข้อง เจตนากรรมของการลงโทษ จากการแก้แค้นทดแทน เป็นการแก้ไข เยียวยา ฟ้นฟู เพื่อให้ผู้นั้นสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อีกต่อไป

บทสรุป

อาชญาวิทยา (Criminology) เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งใน อาชญากรรมศาสตร์ (Criminal Science) ซึ่งพัฒนามาควบคู่กับกฎหมายอาญา และนโยบายทางอาญา เมื่ออาชญาวิทยา เป็นการศึกษาการกระทำผิด เพื่อค้นหาสาเหตุและวิธีป้องกันปราบปรามอาชญากรรม กฎหมายอาญา บัญญัติถึงความผิดและโทษ กำหนดว่าการกระทำหรือไม่กระทำการใดเป็นความผิดหรือไม่ ทั้งอาชญาวิทยาและกฎหมายอาญาจึงเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายทางอาญาของสังคม จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า ทฤษฎีและแนวคิดอาชญาวิทยา สอดแทรกอยู่ในกฎหมายอาญาของไทยในทุกยุคทุกสมัย กฎหมายอาญามีความลุ่มลึกในเนื้อหาการบัญญัติกฎหมาย แนวคิดอาชญาวิทยาที่ปรากฏสอดแทรกอยู่ทำให้เห็นว่า ในการบัญญัติกฎหมายอาญา มีการคำนึงถึงสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของราษฎร ไม่ใช่การลงโทษที่ป่าเถื่อนเพียงเพื่อต้องการให้หลบจำและตัดออกจากสังคมเท่านั้น แต่หลักคิดของผู้ร่างกฎหมายนั้นต้องการให้กฎหมายอาญาสามารถควบคุมสังคมได้โดยไม่ลดทอนชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติสุขของประชาชน เมื่อกฎหมายอาญาไทยมีรากฐานมาจากปรัชญาอาชญาวิทยา ดังนั้น การทำความเข้าใจทฤษฎีทางอาชญาวิทยาจึงช่วยให้การกำหนดโทษและการบัญญัติกฎหมายอาญามีความสมเหตุสมผล อิทธิพลของอาชญาวิทยาจึงปรากฏให้เห็นในกฎหมายอาญา และยังมีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนสังคม ปฏิรูปกฎหมาย ฟ้นฟูผู้กระทำผิด (Grant Longstaff, 2024) ตลอดจนการกำหนดนโยบายทางอาญาของรัฐ หลักการและแนวคิดทางอาชญาวิทยา มีความเป็นสากลและได้รับการยอมรับจากโลกในการศึกษาสาเหตุและการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม จากการศึกษาอาชญาวิทยาไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทฤษฎีอาชญาวิทยา ทำให้กฎหมายอาญามีความเป็นสากล การกำหนดฐานความผิด และกำหนดโทษ ที่เหมาะสม ได้สัดส่วน ล้วนอ้างอิงหลักคิดทางอาชญาวิทยาทั้งสิ้น ทำให้กฎหมายอาญามีความทันสมัย เหมาะสมกับบริบทสังคมและวิถีชีวิตของประชาชน ตลอดจนสามารถพัฒนาได้ต่อไปอย่างมีความเป็นเหตุเป็นผลและได้รับการยอมรับจากผู้บังคับใช้กฎหมายและประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา ชิตช่าง. (2567). *มูลเหตุของการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127*. วิญญูชน.
- กิตติศักดิ์ ปกติ. (2564). *การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป*. วิญญูชน.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2562). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: พับลิชชิง.
- ขุนหลวงพระไกรสี (เทียม). (2564). *หลักกฎหมายอาญา*. วิญญูชน.
- จิตติ ติงศรัทีย. (2546). *กฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). จีระวิชาการพิมพ์.
- คณพล จันทน์หอม. (2565). *หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.
- ซัชพล ไชยพร. (2561). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป*. วิญญูชน.

- ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี. (2554). *อาชญาวิทยาร่วมสมัยกับการวิจัยทางด้านอาชญาวิทยาในปัจจุบัน*. หิน
หยางการพิมพ์.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). *กฎหมายอาญาชั้นสูง*. วิญญูชน.
- พรชัย ชันดี. (2553). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์*. สุเนตรฟิล์ม.
- พรรณรัตน์ ไสธระประภากร. (2562). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. นิตินธรรม.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี. (2568). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และอุทัย โสภานโชติ. (2568). *กฎหมายอาญา เรื่องโทษและความผิดเกี่ยวกับการ
ปกครอง*. เนติบัณฑิตยสภา.
- ยอร์ช ปาดูซ์ แปลโดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2565) *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 แห่งราชอาณาจักร
สยาม*. วิญญูชน.
- เรอเน่ กียอง โดย สุรพล ไตรเวทย์. (2550). *การร่างประมวลกฎหมายในประเทศไทยสยาม*. วิญญูชน.
- เสนีย์ ปราโมช. (2559). *กฎหมายสมัยอยุธยา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. วิญญูชน.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2554). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. วิญญูชน.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2552). *ทฤษฎีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. วิญญูชน.
- อุทิศ สุภาพ. (2559). *อิทธิพลของปรัชญาอาชญาวิทยา : ประมวลกฎหมายอาญาของไทย*. *คูลาพา*, 63(3). 174-186.
- Longstaff, G. (2024). *The influence of criminology on policing and criminal law*.
<https://www.law.ac.uk/resources/blog/influence-of-criminology-on-policing-and-criminal-law/>.